

***STUDIA SOBOROWE. HISTORIA I NAUCZANIE
VATICANUM II,
RED. MICHAŁ BIAŁKOWSKI, TORUŃ 2013, SS. 591***

Książka jest plonem konferencji naukowej „Sobór Watykański II – wiosna Kościoła?”, która odbyła się w Toruniu w dniach 12-13 października 2012 roku z okazji 50. rocznicy otwarcia Soboru Watykańskiego II. Jej organizatorami byli ks. prof. dr hab. Jan Perszon z Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu oraz dr Michał Białkowski z Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych UMK w Toruniu, który jest zarazem redaktorem naukowym omawianego dzieła zbiorowego. Książka, zawierająca 22 artykuły, została podzielona na dwie części, z których pierwsza nosi tytuł *Historia epoki Vaticanum II*, druga zaś *Nauczanie Vaticanum II*. 10 artykułów w pierwszej części ukazuje tło historyczne soboru, 11 w drugiej omawia wybrane aspekty nauczania dokumentów soborowych. Tom otwiera artykuł Michała Białkowskiego *Ciągłość i odnowa. O aktualności przesłania Soboru Watykańskiego II*. Celem, jaki przyświecał organizatorom konferencji i redaktorowi książki, było z jednej strony przedstawienie wydarzeń soborowych na podstawie najnowszych badań i dokumentów, które dotychczas były w Polsce mało lub w ogóle nieznanne, z drugiej zaś – wskazanie na aktualność przesłania nauczania soborowego w perspektywie hermeneutyki ciągłości, czyli bez sztucznego dzielenia historii Kościoła na okres przed- i posoborowy. Konieczność przyjęcia takiej perspektywy w odczytaniu soboru i wprowadzania w życie jego postanowień podkreślił w *Przedmowie* abp Józef Kowalczyk, metropolita gnieźnieński i prymas Polski.

Część pierwszą otwiera artykuł Michała Strzeleckiego *Kościół katolicki wobec głównych wyzwań społeczno-politycznych pierwszej połowy XX wieku*, w którym autor ukazał próby znalezienia przez Kościół odpowiedzi na nowe wyzwanie, jakim była sekularyzacja życia społecznego. Następny artykuł, autorstwa Michała Białkowskiego, pod tytułem *Sobór Watykański II – geneza, okoliczności zwołania i przebieg obrad* wprowadza nas już w samą tematykę soborową. Autor na kilku stronach nakreśla przed nami szeroką perspektywę historyczną, rozpoczyna bowiem od przedstawienia ruchów odnowy na polu biblijnym, liturgicznym, ekumenicznym, które prężnie rozwijały się w pierwszej połowie XX w. Następnie omawia etapy przygotowania soboru i przebieg czterech sesji soborowych. Artykuł kończy się pewnego rodzaju podsumowaniem osiągnięć zgromadzenia soborowego. Kolejne artykuły związane są z udziałem w soborze polskich hierarchów. Artykuł Wojciecha Polaka *Polityka władz państwowych w Polsce wobec Kościoła katolickiego przed i w czasie trwania Soboru Watykańskiego II (1956-1965)* ukazuje nam trudności i szkyany, na jakie w owym czasie napotykał Kościół, prowadzony przez kard. Wyszyńskiego, ze strony władz państwowych. Kolejne artykuły zostały poświęcone trzem wybitnym biskupom, którzy brali udział

w soborze: Ewy Czaczkowskiej *Prymas Polski Stefan kardynał Wyszyński na Soborze Watykańskim II*, ks. Roberta Skrzypczaka *Ojciec soborowy z Krakowa. Udział Karola Wojtyły w pracach Soboru Watykańskiego II* oraz ks. Jarosława Wąsowicza SDB *Udział metropolity poznańskiego arcybiskupa Antoniego Baraniaka SDB w obradach Soboru Watykańskiego II*. Do tych artykułów warto dodać jeszcze jeden, Małgorzaty Strzeleckiej, *Sobór Watykański II na łamach „Tygodnika Powszechnego” i miesięcznika „Znak”*, w którym autorka ukazuje sposób informowania i odbioru soboru w tych dwóch najważniejszych wtedy katolickich czasopismach. Następnie mamy artykuły dotyczące trzech aspektów recepcji soboru: Natalii Jackowskiej *Spełnione prorocтво Soboru? Orędzie biskupów z 1965 roku i geneza kościelnych inicjatyw pojednania polsko-niemieckiego*, s. Małgorzaty Borkowskiej *OSB Odnowa soborowa widziana oczyma benedyktyнки i Waldemara Rozynkowskiego *Rozwój ruchów katolickich na przykładzie diecezji chełmińskiej i toruńskiej. Ważny wymiar Kościoła posoborowego.**

Druga część książki otwiera się artykułem ks. Marka Jagodzińskiego *Sobór Watykański II w perspektywie teologiczno-eklezyjalnej*. Autor przedstawił w nim najważniejsze aspekty nauczania soborowego (m.in. wolność sumienia i wyznania, dialog ekumeniczny i międzyreligijny, relacja pomiędzy Kościołem powszechnym i Kościołami lokalnymi i in.), wskazując zarówno na ich bogactwo, jak i na punkty zapalne związane z ich realizacją w ciągu ostatnich 50 lat od zakończenia synaksy ekumenicznej. Szczegółowe omówienia soborowego nauczania zarysowanego przez ks. Jagodzińskiego znajdziemy w następnych artykułach tej części książki. Ks. Daniel Brzeziński zajął się przygotowaniem soborowej reformy liturgicznej w okresie przedsoborowym, wskazaniem soboru w tym zakresie i ich realizacją w artykule „*Szczyt i źródło*” (KL 10). *Sobór Watykański II i odnowa liturgii rzymskiej*. Ks. Jan Perszon podjął się opracowania eklezjologii *Lumen gentium* w referacie pt. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium – nowa „stara” eklezjologia*. Ukazał on eklezjologię *Lumen gentium* jako przejście od piramidalnej do trynitarniej wizji Kościoła. Nie obyło się przy tym bez problemów, ponieważ wciąż trwa spór o właściwą interpretację soboru, podkreśla ks. Perszon. Na temat wkładu soboru w rozwój nauk biblijnych pisze ks. Waldemar Chrostowski w artykule pt. *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym Dei Verbum jako wiosna studiów biblijnych w Kościele*, chociaż praktyczne, pastoralne znaczenie tej konstytucji wybrzmiało w pełni dopiero w ostatnich akapitach. Tytuł artykułu ks. Mirosława Mroza brzmi *Sobór Watykański II w obronie godności rozumu, prawdy i mądrości*, w rzeczywistości jednak autor omawia w nim kwestię obrony przez Kościół prawdy o człowieku w *Gaudium et spes*, w nauczaniu Jana Pawła II, Benedykta XVI i św. Tomasza z Akwinu. Ks. Krzysztof Krzemiński podjął temat z zakresu antropologii teologicznej w artykule pt. „*Człowiek w świetle misterium Chrystusa i Ducha Świętego*” – *antropologia soborowa z perspektywy 50 lat* w kontekście współczesnego kryzysu wiary i antropologii chrześcijańskiej. Autor opiera się nie tylko na dokumentach soborowych, przede wszystkim *Gaudium et spes* i *Sacrosanctum concilium*, ale sięga również do nauczania Jana Pawła II, Benedykta XVI i wybranych teologów. Kolejny artykuł, pt. *Tożsamość teologiczna wiernego świeckiego w świetle Soboru Watykańskiego II*, którego autorem jest hiszpański teolog z Pampeluny ks. José Ramón Villa, stara się rzucić nieco światła na pytanie o miejsce i rolę świeckich

w Kościele, natomiast ks. Wojciech Cichosz w artykule *Wiosna wychowania chrześcijańskiego według Soboru Watykańskiego II* podkreśla, że również w sferze edukacji i wychowania potrzebna jest hermeneutyka ciągłości, a nie zerwania. Ks. Wiesław Łużyński w artykule *Soborowa koncepcja relacji między państwem a Kościołem. Otwarcie epoki pokonstantyńskiej* podkreślił, że nowa, soborowa koncepcja relacji pomiędzy tymi dwiema wspólnotami oparta jest na zasadach wolności religijnej, autonomii i niezależności obu wspólnot, a zarazem ich współdziałania. Dominika Kozłowska, redaktor naczelny miesięcznika „Znak”, podjęła w swoim artykule *Odnowa czy reforma? O soborowej drodze myślenia o Kościele* ważny temat reformy Kościoła. Stawia ona za przykład w tym względzie wspólnoty protestanckie, które, według niej, realizują zasady demokracji, wolności i równości, które to elementy dla niektórych katolików, w tym dla autorki tekstu, są kierunkiem, w jakim powinien zmierzać Kościół katolicki. Niestety, stwierdza D. Kozłowska, odczytanie soboru nie poszło w tym kierunku i tak naprawdę wciąż tkwimy w epoce konstantyńskiej; daleko nam do zerwania sojuszu ołtarza z tronem, liberalizacji i demokratyzacji Kościoła. W ostatnim artykule pt. *Kościół Web 2.0. W matni czy w sieci?* o. Grzegorz Dobroczyński SJ wprowadza nas w zagadnienie głoszenia Dobrej Nowiny w Internecie najnowszej generacji, zwanym 2.0. Najpierw pokazuje nam ewolucję oceny mediów przez Kościół, która początkowo miała charakter moralizatorsko-obronny, aż do rewolucji przeprowadzonej przez Jana Pawła II, który w sposób bez precedensowy potrafił wykorzystać środki masowego przekazu do ewangelizacji. Następnie autor przechodzi już do kwestii samego Internetu, wychodząc od postaci o. Roberto Busa TJ, pioniera ewangelizacji przez Internet. Poddaje krytycznej analizie używanie Internetu, konkludując, że „mimo wszystko warto”. Kościół nie może zrezygnować z ewangelizacji w wirtualnym świecie.

Książkę *Studia soborowe. Historia i nauczanie Vaticanum II* należy uznać za bardzo wartościową. O jej walorach świadczą aktualność podjętej tematyki, poziom naukowy zamieszczonych w niej referatów i zagwarantowana przez redaktora naukowego spójność tematyczna. Pierwsza część książki jasno i logicznie ukazała tło historyczne, przebieg, uczestników i wpływ soboru na wybrane aspekty życia Kościoła w Polsce. Z artykułów zawartych w drugiej części można wywnioskować, że poszukiwanie właściwej recepcji tekstów soborowych wciąż trwa i waha się pomiędzy hermeneutyką ciągłości a hermeneutyką zerwania. Biorąc pod uwagę walory książki, można ją polecić czytelnikom zainteresowanym historią i aktualnością Soboru Watykańskiego II.

Warto dodać, że Michał Białkowski doprowadził do powstania drugiej części prezentowanego tu dzieła, która nosi tytuł *Studia soborowe. Historia i recepcja Vaticanum II*, Toruń 2014.